

PÉTERFY GERGELY
Szappho gnosztikus töredék

*Előadta Takács Kati, közreműködött Messaoudi Emina
Textúra, 2015, Magyar Nemzeti Galéria Orlai Petrich Soma festménye előtt*

Szappho, amikor öreg asszony lett, és rájött, hogy a halhatatlanság fenyegeti, azzal töltötte az idejét, hogy történeteket mesélt Szapphóról, a fiatal lesboszi költőnőről. Lesbosz szigetén már két háború is végigsöpört azóta, hogy Szapphó fiatalkora elmúlt, aki pedig nem a háborúban halt meg, az áldozatul esett a belpolitikai harcoknak, a türannosz orvgyilkosainak és egy titokzatos láznak, amely egy egyiptomi kereskedőhajóról érkezett, és egy hét alatt megtizedelte a város lakóit.

Szapphó egy napon azt vette észre, hogy senki sincs életben azok közül, akik őt valamikor ismerték, és ahogy alaposan utánaszámolt, rájött, hogy lassan kilencven éves lesz. Fennállt a gyanú, hogy az isteneknek valami külön tervük van vele, talán nem is hagyják meghalni, és ez tompa, fájó aggodalommal töltötte el. Mi várhat még rá, amikor annyi szerelmi fájdalom érte már, annyi féltékenyen végigvirrasztott éjszaka, annyi epedő vágyban töltött hajnal?

Egy reggel, amikor a kútra ment vízért, hogy Aphrodité oltárát megtisztítsa az áldozathoz, egy fiatal lányba botlott, aki épp az ő egyik versét szavalta, miközben korsóit töltögette. Szappho csöndben hallgatta egy darabig a lányt, aztán nem bírta a kíváncsiságával, és félbeszakította. Tudod, hogy ez kinek a verse?

A lány idegenkedve nézett az öregasszonyra. Ezt minden lesboszi tudja: Szapphó. Te talán idegen vagy? Szapphónak már a nyelve hegyén volt a válasz, aztán hirtelen elharapta a szót. Megértette, hogy hiába kezdené bizonygatni, hogy ő maga írta valamikor ezt a verset, az összes többivel együtt; hiába mutatná meg a házat, ahol felnőtt, a sírköveket, amelyeken egykori polgártársai nevei állnak, nincs a kezében semmi, amivel bizonyítani tudná, hogy ő: ő. Hogy ő az a költő, akit Lesbosz-szerzte szavalnak.

Megsimogatta a lány haját és hazament. Néhány nappal később, a népgyűlés után az Agorán leült az oszlopcsarnokban egy csoport mellé, akik a gabonaárakról beszélgettek. Maga is tudott egyet s mást a gabonaárakról – a bátyja valamikor három hajóval járta az utat Egyiptom és Lesbosz között –, de nem szólt bele a beszélgetésbe, megvárta, amíg csend lesz.

Akkor megköszörülte a torkát. Szappho egyszer felszállt egy gabonakereskedő hajójára, talált egy korsó bort, megitta, elaludt, és már csak a nyílt tengeren ébredt föl. Igen, már hallottam erről – mondta

az egyik férfi. – Akkor írta azt a versét, hogy „Hová viszel Aphrodité, az álom hajóján...” A férfi elakadt, keresgélte a szavakat, mire egy másik folytatta a verset. Az öregasszonyra nem is figyeltek tovább. Szapphó biztos volt benne, hogy soha nem aludt el részegen hajón, s azt a verset Theisznek, az egyik lánynak írta, akibe huszonkét évesen volt szerelmes.

Amikor hazatért, azon gondolkodott, hogy bár régóta nem látogatta meg az ihlet, ahogy a szerelem sem, most megírja „A másik Szapphó” kezdetű versét, amely arról szól majd, hogy Aphrodité megkettőzi kedves szolgáját, a költőnőt, hogy még több örömhöz juthasson az életben. Hajnalig álmatlanul csi-szolgatta a sorokat, de nem jutott messzebb két versszaknál.

Még alig kelt fel a nap, lent volt az agorán. Szamárkordéről rakodta a fűgét két paraszt. Szappho odalépett hozzájuk. Tudok egy Szappho-verset, amit még senki se hallott. A parasztok csodálkozva, de kíváncsian bámultak rá és abbahagyták a rakodást. „Engem az istennő kettős testbe zárt, hogy...”

A parasztok legyintettek. Menj haza, anyóka. Nincsenek ismeretlen Szappho-versek. Hogyhogy? Mindegyiket tudja minden lesboszi. Ti ismeritek Szapphót? Persze. Az anyám unokatestvérének a sógornője volt. Már réges-rég meghalt. Egy szikláról a tengerbe esett – mondta a másik paraszt. Dehogy – legyintett a társa. – Ezt is rosszul tudod. Rablók ölték meg, amikor elrabolták az aranyát. Amikor azt a verset írta, hogy... - és elkezdett szavalni egy verset, amelyet csakugyan réges-régen maga Szapphó írt, bár egészen más alkalomkor.

Szapphót megrendítette ez az eltökéltség, és az a felismerés, hogy a versei milyen szilárdan gyökereznek szeretett szigete lakónak az emlékezetében, élete eseményeit azonban mennyire változatos sokféleségben hamisítják.

Így aztán nap mint nap járta a piacokat és az utcákat, lement a kikötőbe és a színházba, és újabb és újabb történeteket adott elő Szapphóról.

Hol azt, mennyire boldog volt, hol azt, mennyire boldogtalan. Több tucat emberélet kitelt volna a történetekből. Százszámra talált ki magának szerelmeiket, gyerekszülést, szenvedélyt, halált. És talán ezért, talán másért, az istenek gondoltak egyet, és egy hajnalon hagyták, hogy Szappho meghaljon.

Senki sem szerzett tudomást az esetről, a kis ház már épp összedőlni készült, másnapra össze is dőlt,

mag alá temette a fonnyadt kis testet. Az istenek terve eredetileg talán csakugyan az volt, hogy életben hagyják Szapphót és halhatatlant faragnak belőle. Talán épp a költött sorsok miatt hagytak fel ezzel a tervvel.

Nem tudhatjuk, de talán ezért történt az is, hogy az évezredek alatt Szappho versei eltűnedezték a hagyományból, kiestek a könyvekből, amelyek különös mó-

don épp ott perzselődtek meg a tűzvészekben, épp ott áztak szét az áradások idején, ahol Szappho-verseket hordoztak, míg nem maradt épen egyetlen sora sem.

Leszbosz szigetét pedig nyom nélkül nyelte el a tenger Tiberius császár uralkodásának nyolcadik évében. Az a sziget, amelyet most Leszbosznak ismernek, egy másik, jelentéktelen sziget, amelynek Szappho idejében nem volt még neve sem.

